

Ik heet u allen, ook namens mijn man Ad, van harte welkom op deze zondagochtend.

Een bijzonder welkom aan Nel de Jong want zonder haar en haar overleden moeder Johanna de Jong-Hesse hadden wij hier niet gestaan. Ik zal u straks vertellen hoe dat komt. Ook een bijzonder welkom aan de mensen hier aanwezig van de Liberaal Joodse Gemeente die straks het Kaddisch gaan uitspreken, wat een belangrijk gebed is voor de Joodse gemeenschap.

Ad en ik stellen dat zeer op prijs.

En fijn dat u allen hier gekomen bent, juist omdat er geen familie meer in leven is. Vandaag zijn we hier om 3 Struikelstenen te plaatsen voor de familie Roeders. Kurt Roeders 41 jaar en Liselotte Margarete Felicitas Roeders-Selinko, 27 jaar en de kleine Antoinette Elizabeth ook wel Tonia genoemd, 4 jaar.

Hoe zijn wij er toe gekomen om juist voor dit gezin Struikelstenen aan te vragen.

Mei 2015 is het moment dat in Utrecht voor het eerst de Open Joodse Huizen georganiseerd worden. Vanaf dat moment doen wij elk jaar mee, omdat wij in het geboortehuis wonen van de Joodse huisarts Dr. Bram Querido. Er verschijnen diverse persberichten daarover in de krant. In 2017 besloot ik persoonlijk ook Sociale media erbij te gebruiken en op die manier meer aandacht voor mijn lezingen over dokter Querido en zijn vermoorde familie te krijgen.

En dan komen we op het moment dat **Nel de Jong** die ik ken van het Bartholomeus Gasthuis waar zij werkt en ik vrijwilliger ben. Nel zag mijn aankondigingen op Facebook en vroeg mij "Corrie ben jij Joods". Ik vertelde haar dat ik dat niet was maar dat ik in het huis woon waar vroeger een Joodse familie had gewoond en daarom meedeed aan de Open Joodse Huizen route.

Nel vertelde mij dat haar moeder bij een Joods gezin op de Prins Hendriklaan had gewerkt, en ook foto's had.

Mooie foto's van een jong gezin, maar waar bijna niets over bekend was. De moeder van Nel, Johanna heeft nog na de oorlog proberen te achterhalen via het Rode Kruis wat er met de familie gebeurd was, maar dat leverde helaas niets op. Door de foto's van de familie Roeders werd Ad geraakt en helemaal door die van die kleine rode krullenbol Tonia. Ad besloot zich te gaan verdiepen in de geschiedenis van die familie. Door het adres in combinatie met de weinige gegevens op het Joods monument, kwam hij erachter dat het om de Oostenrijkse familie Roeders ging, er stond immers ook een afbeelding van het kindje op. Hij hoopte te ontdekken dat het gezin de oorlog had overleefd.

Kurt Roeders en Liselotte Selinko trouwden op 5 mei 1938 in Wenen en probeerde ondanks de moeilijke tijden in Oostenrijk een gezinsleven te stichten. Maar de invloed en dreiging van het Nationaal Socialisme wordt steeds gevaarlijker. De anti-Joodse sfeer wordt heftiger, en tegen het eind van dat jaar besluiten ze om te vluchten naar het in hun ogen 'veilige' Nederland.

Kurt en Liselotte vestigen zich in Bloemendaal/Aerdenhout en het echtpaar Roeders heeft ondanks de dreigende berichten en mobilisatie daar toch hun draai kunnen vinden. Op 15 mei 1940, Liselotte is inmiddels 7 maanden zwanger verhuisden ze naar een andere woning in diezelfde plaats. Kurt staat inmiddels in Haarlem als dassenfabrikant ingeschreven, zodat alles in teken staat van de nieuwe toekomst en gezinsuitbreiding.

Op 7 juni 1940 wordt Antoinette Roeders geboren in Bloemendaal/Aerdenhout. Een lief klein meisje met rode krulletjes. Nederland is dan al een maanden bezet door Duitsland.

Verhuizing naar Utrecht

Op 28 november 1940, Tonia is dan 5 maanden komt het gezin Roeders hier op de Prins Hendriklaan wonen. Wat de reden van die verhuizing was heeft Ad niet kunnen ontdekken. Misschien was het huis te duur geworden nu er een kleintje was of moest de buurt leeggeruimd worden i.v.m. de Atlantikwal.

Het pand op de Prins Hendriklaan was in die jaren eigendom van de familie Meijers-van Laar.

Op 11 november 1940 zette Bep Meijers een advertentie in het Utrechts Nieuwsblad met de tekst: Gevraagd NET MEISJE voor halve dagen Prins Hendriklaan 77 Utrecht. En nu staan we voor huis nummer 91. Nee we staan niet verkeerd, het gaat om het hetzelfde huis. Herman Kernkamp die hier een paar huizen verderop woont maakte Ad er op attent dat er een omnummering had plaats gevonden in 1973.

En het meisje wat gesolliciteerd had op de advertentie was de moeder van Nel, die toen nog Johanna Hesse heette. Zij was daar in dienst vanaf eind 1940 en raakte bevriend met het gezin Roeders en vooral de kleine Tonia was haar oogappel.

Zij vertelde later aan haar dochter dat het een lief kindje was met rode krullen. Zij trok ook veel met die kleine op. Daar zijn de mooie foto's van hun samen het bewijs van.

Melden in Amsterdam

De familie Roeders kregen gegeven moment een oproep dat zij zich moesten melden in Amsterdam. De moeder van Nel, Johanna kon zich nog goed herinneren dat een tandarts uit het Wilhelminapark, de ouders had aangeboden om de kleine Tonia bij hem onder te brengen en haar zo te behoeden, Tonia had immers geen Joods uiterlijk met die rode krullen.

U kunt zich vast wel voorstellen wat een verschrikkelijk moeilijke keuze het moet zijn geweest voor veel Joodse ouders om hun kinderen af te geven aan onbekenden met de bedoeling hen te verbergen voor de vijand. Kurt en Liselotte hebben dit echter niet gedaan, en vertrokken met hun drieën naar de Rijnstraat in Amsterdam. Maar de dreiging om gedeporteerd te worden groeit met de dag.

De oudere zuster van Liselotte, Annemarie Kristiansen- Selinko die door haar huwelijk de Deense nationaliteit had verworven kon probleemloos in een oude vissersschuit naar Kopenhagen vluchten. Zij heeft geprobeerd mede door de smeebede van haar zuster Liselotte, Tonia door adoptie onder haar hoede te krijgen. Intussen had de Deense consul in Den Haag toegezegd dat zolang de adoptiezaak loopt voor het kind en de ouders de interveniëren, zodat zij niet gedeporteerd zouden worden. Het heeft het gezin niet behoed voor deportatie naar Westerbork. Op 1 augustus 1943 komt het gezin daar aan. Zij zullen daar ruim een jaar verblijven.

Een Meisje uit Berlijn

Over het verblijf in Westerbork is een ontroerend verhaal geschreven door Miriam Merzbacher- Blumenthal. Zij heeft de oorlog overleefd en heeft in 2016 een boekje geschreven met de titel "Een meisje uit Berlijn". Daarin beschrijft ze. "Waar we ook zijn, wat voor rampen ons ook overkomen, het ligt in onze natuur om een houvast te zoeken en te vinden. Een of ander lichtstraaltje hoe klein ook, dat ons helpt al is het maar tijdelijk om er tegen te kunnen". Aan dat mechanisme was zeker behoefte in de concentratiekampen.

En hoewel Westerbork bij lange na niet zo hels was als de dodenkampen in het oosten, was ook hier de angst onze dagelijkse metgezel. De wekelijkse transporten in veewagons naar plaatsen waarvan we nog nooit gehoord hadden verontrusten ons, en het prikkeldraad om ons heen herinnerde ons er voortdurend aan dat we geen vrij volk waren, maar gevangenen. Miriam beschrijft ook haar relatie met het gezin Roeders. En dat ze Kurt en Liselotte vaak gearmd met de kleine roodharige Tonia aan de hand van de moeder zag wandelen. Ze

gedroegen zich vriendelijk maar gereserveerd. Ze hielden voorbijgangers wat op afstand. Ze beschrijft ook de angst die er heerste in het kamp. De angst om op een van de wekelijkse transporten te moeten.

Het toeval wilde dat Miriam en Liselotte naast elkaar sliepen, allebei op de bovenste brits van een driedelig stapelbed in barak 73. En zo ontstonden er gesprekjes tussen de beide vrouwen. Hierdoor vatte Miriam de moed om te vragen of ze af en toe met Tonia mocht spelen. Liselotte reageerde enthousiast. En voortaan speelden Miriam en Tonia even samen voordat Liselotte de kleine meid naar haar bedje bracht. Het waren mooie momenten. Een citaat uit het boekje: Na het spelen maakte Liselotte Tonia gereed voor de nacht. Meestal bekeek ik dit voor mij uiterst ontroerende ritueel, van een afstand om de intimiteit tussen moeder en kind niet te verstoren. De routine handelingen die ik, in de vrije wereld zo onbetekenend vond, kregen voor mij in onze huidige omgeving andere proporties.

Barak 83

Hier was Tonia in haar lange nachtop benijdenswaardig, niet bewust van enig gevaar van buitenaf in haar bedje stapte. En hier was Liselotte die knielde bij haar bedje. Haar toedekte, omhelsde, haar wangen streelde, haar bekeek met een liefhebbende, melancholieke en iets wat bezorgde blik en zei, “welterusten lieverd slaap lekker en word morgen weer gezond wakker”. Iedere dag dezelfde bewegingen, dezelfde blik en dezelfde woorden. April 1944 kwam het bevel om naar barak 83 te verhuizen. De onrust nam toe. Hield dat in dat men binnenkort op transport gesteld zou worden?

En, ja in september 1944 kwam het tweede bevel. Iedereen uit barak 83 werd op transport gesteld. Miriam was vreselijk bang. Ze zag het gezin Roeders nergens maar ze wist dat zij ook ergens in die volle veewagons zaten. Miriam beschrijft het als een ondragelijke, uitputtende reis. Zij herinnert zich de aankomst in de grauwheden van Theresienstadt. Op 28 oktober 1944 staat Miriam plotseling oog in oog met Liselotte en Tonia. Ik citeer weer uit het boek. “Er is geen tijd om te praten of om woorden te vinden. Alleen een paar ogenblikken om vaarwel te zeggen, en elkaar in de ogen te kijken. Weer houdt Tonia haar moeders hand vast, maar deze keer is Liselotte verbijsterd en ontgaan”. De reis gaat naar Auschwitz waar Tonia net 4 jaar en Liselotte 27 jaar, meteen na aankomst op 30 oktober, worden vermoord. Kurt Roeders werd ook naar Auschwitz gedeporteerd. Hij werd te werk gesteld als dwangarbeider en stierf in de winter van 44/45 het is niet precies bekend welk jaar.

Na de oorlog

Annemarie Kristiansen- Selinko, de zuster van Liselotte werkte na de oorlog in Zweden als journaliste en ook voor het Rode Kruis. Zij zag de witte bussen aankomen met overlevenden van de concentratiekampen. Ze beschrijft hoe zij met een zaklantaarn (de transporten arriveerden meestal in de nacht) de gezichten van de mensen die aankwamen bescheen in de hoop haar zuster met Tonia, of haar grootouders te herkennen. Ze heeft tot 1949 alles in het werk gesteld om erachter te komen wat er met Liselotte en haar gezin was gebeurd.

De moeder van Annemarie en Liselotte heeft het verlies van haar dochter, kleindochter en ouders niet kunnen verwerken en pleegt in juni 1946 zelfmoord. Zo wordt ook zij een slachtoffer van de holocaust.

Annemarie Kristiansen- Selinko is een gevierd schrijfster geworden zij heeft vele boeken geschreven. Haar bestseller ‘Desiree’ met een oplage van 20 miljoen boeken in 25 talen is opgedragen aan haar zuster. Daarin staat “Opgedragen aan mijn zuster Liselotte, in smartelijke herinnering aan haar blijmoedigheid en goedheid des harten”.

Miriam Merzbacher-Blumenthal is altijd blijven denken aan de woorden waarmee Liselotte de kleine Tonia welterusten wenste. Zij heeft het volgende gedichtje geschreven:

GOEDE NACHT, LIEF KIND

GA SLAPEN, LIEF KIND, GOEDE NACHT.

HEB MOOIE DROMEN VAN BLOEMEN EN VLINDERS.

VAN VERRE LANDEN, VAN BLIJE KINDERS.

GA SLAPEN, LIEF KIND, GOEDE NACHT.

HEB MOOIE DROMEN, SLAAP ZACHT.

MOGE JE LEVEN GOED ZIJN EN VRIJ VAN ZORGEN.

GA SLAPEN EN WORD GEZOND WEER WAKKER MORGEN.

Tenslotte wil ik nog de volgende woorden uitspreken namens Ad en mij.

Dank lieve mensen dat jullie hier samen met ons aanwezig zijn geweest voor de familie Roeders, dat voelt als een warme deken.

Dank aan Nel de Jong,

In memoriam haar moeder, Johanna de Jong-Hesse

Fred Nuwenhuis en collega's van de gemeente Utrecht

SSH die goedkeuring gaf voor plaatsing stenen.

Hans van Herwaarde, Carla Vleeschouwer en Jetty Modijefsky voor het uitspreken van het Kadissch.

Marijke Vreeburg, Mijnie Borgstein en Piet Heyboer van Stg. Stolpersteine Utrecht

Jim Terlingen voor zijn hand en spandiensten.

Herman Kernkamp door hem staan we hier voor het juiste huis.

Evelien Ribbers om het verhaal over de familie Roeders te vertellen tijdens de Open Joodse Huizen route.

En als laatste, hij vind dit niet leuk wat ik ga zeggen mijn man Ad. Voor z'n tomeloze inzet in zijn speurtochten naar de vaak vermoorde Joodse medemens. "Jochie ik ben trots op je".

Dan wil ik nu vragen of Nel de Jong naar voren wil komen om het 1^e steentje te plaatsen uit naam van je moeder, Ad die van die kleine rode krullenbol ik zal zelf de laatste plaatsen voor Liselotte.

Na de steenlegging wordt het Kaddisch uitgesproken en Jetty Modijefsky zal u de betekenis van het Kaddisch vertellen.